

Rüstəm KAMAL
Filologiya elmləri
namizədi, professor

Ramiz Qusarçaylı bu dünyanın insanlarına, hadisələrinə və öz ömrünə, gündəlik yaşam qayğılarına, tərcümeyihəsinə Azərbaycan poeziyasının gözü ilə baxdı. Bu gün onun şair taleyi və şair statusu imkan verir ki, millətimizin, ölkəmizin taleyindən danışa bilsin və biz də ona inanaq. Şair necə nəfəs alırsa, elə də yazır. Necə yazırsa, elə də yaşayır. Çünki onun ömür hekayəsi millət hekayəsinin içindədir. Şeirlərində rast gəldiyimiz "Mən" əvəzliyi həmişə "biz" mənasını ehtiva edib. "Mən"-i ismin neçə halında halladırsa da, əslində "biz"dən bəhs edir. "Biz"-in məsuliyyətini cəsarətlə "mən" üzərinə götürür. "Mən" maskası altında içində yaşadığı zamanı və toplumun dərdini yazır. "Mən" şairin avtobiografik, fərdi obrazını deyil, "indi sağlığında ölən şairlərin" ümumiləşdirilmiş obrazını ifadə edir.

Mənim söz pəyəyim qurğuşun doğur,
Mənim taleyimdə güllə oynayır.

Poeziya həmişə "sofiya"dır, yeni canlı bilikdir, təbiətdən alınan bilikdir, əşyaların, nəsələrin mahiyyətini tanımaqdır. Təbiət şeirlərində Ramiz özünü və xarakterini oxucuya tanımaq imkanı verir. Peyzaj şeirlərində belə onun sosial ehtirasını hiss edərsən.

Yağır, yaman yağır Qubanın qarı,
Yenə Təngə qardı,
Afurca qardı.
Üzür dağ kəndini qışın qubarı
Tox toxə söylənir, ac aca,- qardı.

Hər şairin öz zamanı (psixi, sosial, fiziki) olur. Ramiz Qusarçaylının zamanı "gecə"dir. Gecə yarısı inanc düşüncəsində ruhların, mifik qüvvələrin fəallaşdığı məqamdır. Bəlkə Ramiz

Qusarçaylı şeirlərinin mistik süjeti də bu üzündür? Gecə, gecə yarısı xatirə yaddaşında qalan zamanın adıdır.

Mən kənddən çıxanda gecə yarıydı,
Söyüdlər yol üstündə tellənirdilər.

Dəfələrlə fikir vermişəm: Ramiz həmişə gecə yarısı (qalib səhər tezdən gedə bilsə də), "Şamaxinka"da taksiyə minib mütləq Qubaya, evinə qayıdır və çox güman ki, şeirlərini də gecə yollarda pıçıldaıyır. Şeirləri çiçəklər kimi gecənin bətnindən

doğulur. Gecə sükutundan səsi boylanır.

Bir şeir ağladım gecə yarısı,
Bir şeir hönkürdüm ağ vərəqlərə.

Ramiz də "göz" şeirlərinin baş qəhrəmanıdır. Göz görən, danışan və eşidən or-qandır. "Göz" çiçəklərin ətrini duyur. Göz səsi (musiqini) dinləyir. Həyatın dərki də, ölüm hissi də gözdən başlayır.

Noldu qərib yetim, qəribə yetim,
Ölümün gözündə çiçəklədinmi?

Bir gözəl şəri var ("Atamın xatirəsinə")- atasının ölümünü mistik hadisə kimi, bir metaforik süjet kimi danışır. Ata ruhunun "bu dünya"dən "o dünya"ya keçidini onun gözlərindən izləyir və bu şəri yaşanılmış hadisə kimi varlığımızda, içimizə hopdurur.

Gözündən ölməyə başladı dünya,
Gözündən düşməyə başladı dünya.
Saraldı gözünün ağ çiçəkləri,
Gəlib gözlərində qışladı dünya.

Dünyanın çiçək mövsümü də göz yaddaşında qalıb. Çiçəkləmə, güllaçma onun sevimli stixiyasıdır. İnanırsan ki, Ramiz Qusarçaylı dünyasında daş da, qaya da çiçəkləyə bilər: "Daşlar da gözüne çiçək göründü". Çiçəkləmə, güllənmə hadisəsi həm canlılığın, diriliyin təbiətdə təzahür formasıdır, həm də şair üçün metaforik mənalara ağıdır.

Oğul-oğul çiçəkləndi,
Şəhid-şəhid ləçəkləndi.

Əsirlikdə, düşmən tapdağı altında qalmış yurd yerlərimizin ağrısının şairin dilində qarğışa keçməsi də bu metaforik yaddaşdan gəlir.

Yiyəsiz yurd yeri yavaş güllənir,
Bu yaz çiçəkləmə, ərək ağacım.

Şairin işi gizlini aşkar etmək və gizlətməkdir. Əgər ölünün, şəhid qəbirliyinin bu dünyada nə vaxtsa dirilmə, "çiçəkləmə" ümidi varsa, onu da şair təxəyyül "iş" mümkün edə bilir.

Torpaq daşıyıram kirpiklərimdə,
Bir gün gözlərim də çiçəkləyəcək.

Adama elə gəlir ki, bu poeziyanın qrammatik (dinamik) strukturu bütövlükdə fellərdən təşkil olunub.

Hər misra, hər deyim sanki "hərəkətdədir", burda isim, sifət mütləq "xəbər" olur.

Yığılaq bir, durulaq bir,
Yağıb torpağa birləşək.

Ozümüzə sarılaq bir,
Dönüb yumağa, birləşək.

Şeirlərin adlarına diqqət yetirən - böyük əksəriyyətinin tərkibi fellərdən, feli sifətlərdən ibarətdir. Əmr, kitab, hökm, nidasual tipli deyimlərin sıxlığı şit, duzsuz epitetlərin mətnlərin mənalara dünyasına girməsinə imkan vermir.

Şairin fel sevdası və ehtirası o qədər güclüdür ki, başqa sözlərə də "hərəkət"-in enerjisini keçirir. Sözlərin, misraların bir-birilə ritmik əlaqəsi də, "nəfəs-nəfəsə verməsi" də felin təsir gücündəndir. "Bir ağız sevgi ağısı" şerində isə fellərin təkrarlanması bizə az qala məhkəmə istintaq sorğu-suallarının atmosferini yaşadır. Fellərin ritmi bu gözəl şairin iç intonasiyasının və jestinin möhürüdür, emosiyasının obrazıdır. Rədiflərin, qafiyələrin məna yükünü də fellər çəkib getirir. Məşhur "Qurudub göndərmə bənövşələri" şerində fellərin "zənciri" yaşantıların, ağrıların mükəmməl obrazını verir:

Əl saxla, dər saxla, təzə-tər saxla,
Çıxart ürəyimi, üstə sər, saxla.
Mənə də ölməyə bir az yer saxla,
Qurudub göndərmə bənövşələri.

Qusarçaylının ustalığı onda- dır ki, fellərlə özünəməxsus təkrar effekti yaradır. Əgər müqayisə təbiri caizsə, bu təkrar effekti Qafqaz kişi rəqslerini xatırladır.

Misra əvvəlində və sonunda fellərin sadalanması və sıralanması (anafora və epifora) isə artıq ovsun poeziyasının elementidir. Məsələn:

Nə yağır Təbrizə, Beyruta yağır,
Nə yağır Bağdadda heyratə yağır,
Nə yağır Şuşada qeyratə yağır,
Yağır, ərəblərin başına yağır,
Yağır, çeçenlərin başına yağır.
Yağır, əfqanların başına yağır,
Yağır, türkmənlərin başına yağır,
O taylı, bu taylı
qara yağışlar
Azərbaycanların başına yağır...

Ramiz Qusarçaylı bizim o şairlərimizdəndir ki, şeirdə hər sualın vaxtını və yerini dəqiq bilir və suallarını cəsarətlə, ürəklə səsləndirir.

Və hər sualın cövhərində mütləq nida ehtirası, nalə ("Bəstəniqar", "Zəminxarə"...) coşqusuna var.

Bu cür suallara elmi ədəbiyyatda ritorik, bədii suallar da deyirlər.

Və necə adlanmasına baxmayaraq, hər sualın öz vaxtı, öz məqamı olur, hər sual vaxtında səslənməlidir.

Bu yaz bənövşələr sənsiz qaldı ki,
Sevdiyin çay yeri çənsiz qaldı ki,
Çat düşən ürəyin dənənsiz qaldı ki,-
Torpağın altında dərd ləklədinmi...

R.Qusarçaylının şeirləri içində, misraları arasında, sözlərinin məsələlərində qəribə (və qərib!) bir qəm rüzgarı dolaşır. Mövsümlərin gəlişi, insanların günü-güzəranı, dağdan mehin əsməsi, ağacların çiçəkləməsi, aylı gecələrin sükutu onu kədərləndirir. Təbəssümündə belə qəmin, kədərin izləri var.

Kişilik və şairlik qururu qoy-masa da, Ramiz səsində də, sözündə də dərdi, gileyi, kədəri gizlədə bilmir: "Hər giley oxunmaz üzündən indi". Axı, şəri, poeziyanı aldada bilməzsən! Onun sosial, satirik poeziyası, sevdə lirikası qəmdən nəm çəkir. Qar obrazı bu kədər ovqatının rəsmini çəkmək üçün dəqiq seçilibdir:

Ağ yaza oxşayır qışın gəlişi,
ağaclar bu səhər ağ yarpaqlayır.
Baxıram,
baxışım qara ilişir,
Dönürəm, - gözümlü işıq bağlayır...

Sərt, güclü sosial tembrə malik olan şeirlər zərif poetik detalların və obrazların vəhdətidir. Məhz sərtliklə zərifliyin sirli harmoniyası bu şeirləri uzunömürlü və dözümlü edir.

Aydın könlüsüz işığı
Lillənər arxın içində.

Yaxud:

Quru ağacların sarıköynəyi
Asılıb səsinin budaqlarından...

Ramiz Qusarçaylı Azərbaycanın namuslu şairlərindən biridir. Çünki ömür şərəfini və yaradıcılıq ləyaqətini qoruya bilib. Onun vətəndaş əxlaqı və milli mənafeviyyəti şeirlərinə, şeirlərinin fəlsəfi isə əxlaqına dərin- dən yansırıbıdır.

Torpağın üstündə diz çökməmişəm,
Altında uzanıb ölüm, bəsimdi.

"Şair-cavabdır", yəni dünyaya filosof üçün sual bəhanə- sidirsə, şair üçün cavab imkanıdır. Səhv etməməsə, M.Svetayeva belə deyirdi. R.Qusarçaylı bu məmləkətin əsl şairi kimi öz məsuliyyətini və cavab hissini heç vaxt unutmadı! Bu torpağın taleyini öz taleyindən heç vaxt ayırmadı. Ona görə də onun yüksək vətənpərvərlik və vətəndaşlıq poeziyasına, sevgi lirikasına hə-mişə inanmışıq.